

In the name of Allah, the compassionate, the merciful
به نام خداوند بخشنده مهربان

سرشناسه:
عنوان و نام پدیدآور:

افضلی، سید عبد الریوف، ۱۳۵۲
چالش‌های خدااباوری
(بررسی انتقادی برخی از چالش‌های مهم خدااباوری در دو قرن اخیر)
سید عبدالرئوف افضلی

مشخصات نشر:

قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۴۰۲

مشخصات ظاهری:

۳۸۲ ص؛ رقعی

شابک:

۹۷۸-۶۲۲-۳۱۵-۱۸۷-۳

یادداشت:

کتابنامه: ص ۳۷۱ - ۳۸۱

موضوع:

خدا - اثبات / خداشناسی / خدااباوری فرامذهبی / خدا - فلسفه

شناسه افزوده:

جامعه المصطفی ﷺ العالمية. مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

شماره کتابشناسی ملی:

۹۰۸۲۶۷۵

مرجع تولید: پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است

BP1504

این اثر با حمایت «دبیرخانه حمایت از طرح‌های پژوهشی»
معاونت پژوهش حوزه‌های علمی چاپ شده است.

۴۰۱

چالش‌های خدااباوری (بررسی انتقادی برخی از چالش‌های مهم خدااباوری در دو قرن اخیر)
مؤلف: سید عبدالرئوف افضلی

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

چاپ: چاپخانه دیجیتال المصطفی ﷺ / شمارگان: ۵۰۰

مراکز پخش

◀ ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸ تلفن: ۳۷۸۳۶۱۳۴ / ۲۵ ۹۸ +

تلفکس: (داخلی ۱۰۵) / ۳۷۸۳۹۳۰۵ / ۲۵ ۹۸ +

◀ ایران، قم، بلوار محمد امین، سه‌راه سالاریه تلفن: ۳۲۱۳۳۱۰۶ / ۲۵ ۹۸ +

pub_almustafa

pub-almustafa.ir

miup@pub.miu.ac.ir

باسپاس از دست اندرکارانی که ما را در تولید این اثریاری رساندند.

● مدیر انتشارات: مصطفی نوبخت ● مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری ● ناظر چاپ: ایوب جمالی

همه حقوق برای ناشر محفوظ است

چالش‌های خدااباوری

(بررسی انتقادی برخی از چالش‌های مهم خدااباوری در دو قرن اخیر)

سید عبدالرئوف افضلی

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی، فرآوری اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پایبندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این رو، مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و اندیشه‌های ناب و ژرف، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری علیه السلام می‌باشد.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی، اقتضا دارد که دانش پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم، با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند، گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

بالندگی مراکز آموزشی و پژوهشی، در گرو نظام منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و پژوهشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه، نشاط علمی مراکز آموزشی و پژوهشی را در پی دارد.

«جامعة المصطفی علیه السلام العالمية» به‌عنوان بخشی از این مجموعه، که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیرایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون آموزشی و پژوهشی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام

فهرست مطالب

پیشگفتار	۱۱
فصل اول: چالش خفای الهی (شبهه الهیات محورانه شلنبرگ)	۱۳
مقدمه	۱۳
۱. پیشینه	۱۴
۲. نام برهان خفا	۲۰
۳. کاربرد اصطلاح برهان	۲۱
۴. مفاد برهان خفا	۲۲
۵. تفاوت با مسئله شر	۲۳
۶. قلمرو برهان	۲۵
تبيين برهان خفای شلنبرگ	۲۶
اثبات مقدمه ۱	۳۰
اثبات مقدمه ۲	۳۷
اثبات مقدمه ۳	۴۰
اثبات مقدمه ۴	۴۱
اثبات مقدمه ۵	۴۴
اثبات مقدمه ۶	۴۵
اثبات مقدمه ۷	۴۷
نقادی برهان خفا	۴۷

۴۸. ۱. بحث عشق _____
۵۸. ۲. بحث خفا _____
۷۰. ۳. ناباوری غیرجاحدانه _____
۷۱. جمع‌بندی _____
۷۳. فصل دوم: چالش خدای برخاسته از جهل (شبهه کیهانشناختی هاوکینگ) _____
۷۳. مقدمه _____
۷۵. مبانی نظریه هاوکینگ _____
۷۵. ۱. واقع‌گرایی مدل‌محور (model-dependent realism) _____
۸۱. ۲. فیزیک کوانتوم (quantum physics) _____
۸۴. ۳. نظریه ام (M-Theory) _____
۸۶. ۴. خدا به مثابه موجود رخنه‌پوش (God of gaps) _____
۸۸. تبیین شبهه _____
۸۹. ۱. حدود جهان _____
۹۱. ۲. قابل تبیین علمی بودن حدود جهان _____
۹۸. ۳. تبیین علمی به مثابه تنها تبیین درست _____
۱۰۴. ۴. تعارض تبیین علمی با تبیین دینی _____
۱۰۶. ۵. تبیین دینی نداشتن حدود جهان _____
۱۰۷. ۶. خدا نداشتن جهان _____
۱۰۷. ۷. وجود نداشتن خدا _____
۱۰۸. نقدها _____
۱۰۹. نقد تبیین علمی حدود جهان _____
۱۳۱. جمع‌بندی _____
۱۳۳. فصل سوم: چالش خدا به مثابه پندار (شبهه زیست‌شناختی داوکینز) _____
۱۳۳. مقدمه _____
۱۳۵. مبانی _____
۱۳۵. ۱. علم‌گرایی _____

- ۱۳۸ _____ ۲. انسان‌انگاری _____
- ۱۴۱ _____ ۳. خدا به مثابه موجود رخنه پوش _____
- ۱۴۲ _____ تبیین شبهه _____
- ۱۴۲ _____ ۱. به وجود آمدن موجودات زنده در اثر انتخاب طبیعی _____
- ۱۵۰ _____ ۲. علت طبیعی داشتن موجودات زنده _____
- ۱۵۱ _____ ۳. عدم امکان فرض علت فراطبیعی برای اشیاء دارای علت طبیعی _____
- ۱۵۴ _____ ۴. علت فراطبیعی بودن خدا _____
- ۱۵۶ _____ ۵. علت موجودات نبودن خدا _____
- ۱۵۷ _____ ۶. وجود نداشتن و توهم بودن خدا _____
- ۱۵۷ _____ نقادی شبهه _____
- ۱۵۷ _____ ۱. نقد مبانی _____
- ۱۵۹ _____ ۲. نقد انتخاب طبیعی همچون تبیین‌کننده حیات _____
- ۱۶۴ _____ ۳. نقد تهافت علیت طبیعی با علیت الهی _____
- ۱۶۹ _____ جمع‌بندی _____
- ۱۷۱ _____ فصل چهارم: چالش خدا به مثابه فرافکنی (شبهه انسان‌شناختی فویرباخ) _____
- ۱۷۱ _____ مقدمه _____
- ۱۷۲ _____ ۱. اهمیت شبهه _____
- ۱۷۳ _____ ۲. پیشینه شبهه _____
- ۱۷۴ _____ ۳. کارکرد شبهه _____
- ۱۷۶ _____ ۴. تبیین یا استدلال _____
- ۱۷۷ _____ ۵. خدا به مثابه موجود جسمانی _____
- ۱۸۱ _____ تبیین شبهه _____
- ۱۸۲ _____ ۱. فرافکنی (projection) _____
- ۱۸۵ _____ ۲. ایژه‌سازی (objectification) _____
- ۱۸۶ _____ ۳. از خودبیگانگی (self-alienation) _____
- ۱۸۸ _____ ۴. سوژه‌سازی (subjectification) _____

- توجیهات نظریه _____ ۱۸۸
۱. فرافکنی به مثابه مکانیزم دفاعی _____ ۱۸۹
۲. امکان فهم تطور مفهوم خدا _____ ۱۹۱
۳. امکان فهم دین به مثابه ویژگی انحصاری انسان _____ ۱۹۲
۴. امکان فهم شباهت خدا به انسان _____ ۱۹۳
۵. امکان فهم جایگاه انسان در عالم آفرینش _____ ۱۹۴
- نقد نظریه فویرباخ _____ ۲۰۱
۱. عدم پذیرش فرافکنی _____ ۲۰۲
۲. عدم پذیرش فرافکنی ذات _____ ۲۰۲
۳. عدم اثبات _____ ۲۰۳
۴. انسان‌گرایی لجام گسیخته _____ ۲۱۲
۵. الحاد انسان‌شناختی _____ ۲۱۵
۶. عدم کارایی توجیهات کارکردگرایانه _____ ۲۱۹
- نتیجه‌گیری _____ ۲۲۰
- فصل پنجم: چالش خدا به مثابه توهم کودکانه (شبهه روان‌شناختی فروید) _____ ۲۲۱
- مقدمه _____ ۲۲۱
- مبانی شبهه خدا به مثابه توهم کودکانه _____ ۲۲۳
۱. علم‌باوری (scientism) _____ ۲۲۳
۲. داروینیسم (Darwinism) _____ ۲۲۶
۳. فیزیکیالیسم (physicalism) _____ ۲۲۷
- تبیین شبهه _____ ۲۲۹
۱. یافته‌های روانکاوانه فروید _____ ۲۲۹
۲. بهره‌گیری از یافته‌های روانکاوانه در تحلیل پدیده‌های اجتماعی - مذهبی _____ ۲۳۲
- نقد شبهه _____ ۲۳۸
۱. دفاع‌ناپذیر بودن مبانی نظریه فروید _____ ۲۳۹
۲. آزمون‌ناپذیری نظریه فروید _____ ۲۶۴

۲۶۵	۳. تناقض آمیز بودن دیدگاه فروید
۲۶۶	۴. نپرداختن فروید به براهین اثبات وجود خدا
۲۶۷	۵. عدم تهافت نظریه فروید با وجود خدا
۲۶۹	جمع‌بندی
۲۷۱	فصل ششم: چالش خدا به مثابه موجود خیالی (شبهه جامعه‌شناختی مارکس)
۲۷۱	مقدمه
۲۷۳	تبیین نظریه خدا به مثابه موجود خیالی
۲۷۷	کارکرد خدا باوری بر پایه نظریه خدا به مثابه امر خیالی
۲۹۱	نقد نظریه مارکس
۳۱۴	جمع‌بندی
۳۱۵	فصل هفتم: چالش خدا به مثابه امر تاریخی (شبهه تاریخ‌مدارانه آگوست کنت)
۳۱۵	مقدمه
۳۱۸	تبیین شبهه
۳۲۸	توجیهات
۳۲۸	۱. استقراء
۳۲۹	۲. شهود
۳۳۰	۳. ضرورت
۳۳۲	نقد شبهه
۳۳۲	۱. قانون یا تاریخ؟
۳۳۵	۲. علمی نبودن نظریه
۳۴۳	۳. علم‌زدگی
۳۴۴	۴. عدم تلقی صحیح از خدا
۳۴۶	جمع‌بندی
۳۴۹	فصل هشتم: نتیجه‌گیری
۳۷۱	فهرست منابع

پیشگفتار

بشر در طول حیات پر نشیب و فراز خود دغدغه‌های فراوانی داشته است؛ اما بی‌تردید یکی از این دغدغه‌ها که همیشه با او همراه بوده و در هیچ مقطعی او را رها نکرده است دغدغه وجود خدا است. بدون تردید مسئله وجود خدا از معدود مسائلی است که همیشه با بشر بوده و هست. هر کسی در مقطعی از حیات خود خواه ناخواه با مسئله خدا مواجهه پیدا می‌کند و در نتیجه وادار می‌شود که لختی در مورد خداوند باندیشد و از خود بپرسد که آیا خدایی وجود دارد یا خیر؟ یافته‌های تاریخی نشان می‌دهد که اکثریت قاطع جوامع بشر را چه در گذشته و چه در زمان حال انسان‌های تشکیل می‌دهند که به خداوند باورد دارند؛ اگر چه که ممکن است میزان خدا باوری یکسان نباشد و دارای شدت و ضعف باشد. این که برخی از افراد بر خلاف اقتضای فطرت خود در وجود خداوند که مبنای تمامی اندیشه‌ها و رفتارهای انسان است تردید می‌کنند ممکن است عوامل مختلفی داشته باشد که یکی از این عوامل و مهم‌ترین آن‌ها شبهاتی است که در حوزه خداشناسی هر از گاهی مطرح می‌گردد.

در گذشته شبهاتی مطرح بوده؛ اما الهی‌دانان و فیلسوفان خدا باور با

طرح و بررسی آن‌ها توانسته‌اند که آن‌ها را رد و وجود خداوند را اثبات کنند. در عصر جدید نیز به‌ویژه با توجه به توسعه ارتباطات شبهات کم و بیش جدیدتری در باب خدا مطرح گردیده است. این شبهات که تعداد آن‌ها هم اندک نیست ممکن است به صورت جسته و گریخته از سوی محققان و پژوهشگران مورد توجه قرار گرفته باشند؛ اما نقد و بررسی آن‌ها به صورت یکجا و آن هم از زاویه فلسفه اسلامی کاری است که هنوز سامان نیافته است.

اثر حاضر که توسط فاضل ارجمند جناب آقای دکتر سید عبدالرئوف افضلی سامان یافته است برخی از این شبهات بسیار مهم را که طی دو قرن اخیر مطرح گردیده و متأسفانه تأثیرات بسیار ژرفی بر جای گذاشته است را پوشش می‌دهد. این اثر که به سفارش پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نگارش یافته با تکیه بر آموزه‌های ناب فلسفه اسلامی شبهات یا چالش‌های مطرح شده از سوی فیلسوفان غربی در مورد خدا را به صورت موشکافانه و عالمانه مورد ارزیابی و نقادی قرار می‌دهد.

بر خود لازم می‌دانم ضمن تقدیر از تلاش مولف گرامی، از ریاست محترم پژوهشکده علوم اسلامی، حجت‌الاسلام دکتر عزالدین رضا نژاد، ناظر علمی پروژه جناب آقای دکتر محمد محمدرضایی و همه عزیزان در بخش‌های مختلف جامعه المصطفی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ که امکان چاپ و نشر این پژوهش را در قالب یک کتاب فراهم آورده‌اند، تشکر و قدردانی نمایم.